

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE LİSE PROGRAMLARINDA YER ALAN ATATÜRK İLKE VE İNKİLÂPLARIYLA İLGİLİ AMAÇ, İÇERİK VE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

*Included in the High School Programs from Republic to the Present Day
of related Purpose, Content and Teaching Methods*

*Feridun MERTER**
*Hatice YILMAZ***

ÖZET

Bu çalışmada 1924 yılından başlayarak Cumhuriyetten günümüze kadar yapılan lise Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Sosyoloji programlarının Atatürk ilke ve inkılâplarının genç nesillere benimsetilmesi bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. 1970 yılına kadar yapılan programlar, dersle ilgili konu başlıklarından ve açıklamalardan oluşmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın kapsamı içerisinde yanıt aramaya çalışılan bazı kısımların eksik kalacağı muhakkaktır. Atatürkçülük konularının bütün derslere aktarılması 1986 yılından sonra olmuştur. Bu dönemden önce Atatürkçülük konularına, Tarih dersi içerisinde verilen T.C. İnkılâp Tarihi dersinde yer verilmiştir. Buna rağmen 1986 öncesi ve sonrasında bütün Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Sosyoloji programları incelenerek, Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konu başlığı, açıklama, yöntem vb. konulara araştırmada ele alınmıştır. Cumhuriyetten bu yana hazırlanan Felsefe ve Psikoloji programlarında Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili bir şey bulunmadığı için bu dersler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Lise öğretim programı, Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Sosyoloji.

ABSTRACT

The aim of this study to evaluate the high school literature, history, geography and sociology programs from Republic to the present day according to Atatürk's Principles and Revolutions. In this study, document analysis which is one of qualitative inquiry methods was used. The curriculums up to 1970 consisted of titles and explanations about the lesson. Therefore it's certain something that was tried to answer within the scope of the research will be inadequate. The Kemalist issues were incorporated in the curriculums after 1986. Before this time, Kemalist issues had been incorporated in Turkey Republic Revolution History which was being

* Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fmerter@inonu.edu.tr

** Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, yildiz_htc@yahoo.com

taught within History lessons. However all titles, explanations and methods before and after 1986 have been referred in the research. Philosophy and psychology programs, up to now from Republic, haven't anything about Ataturk's principles and revolutions. So they are excluded scope of this research.

Key Words: High school curriculum, Literature, History, Geography, Sociology.

GİRİŞ

Toplumların kalkınmasında eğitimin yeri ve önemi kabul gören bir gerçektir. Eğitimin daha etkili ve verimli hale gelmesi eğitimde plan fikrinin önem kazanması ve planlı eğitimin sürekli geliştirilerek düzenlenmesi ile mümkündür (Ertürk, 1982: 13). Planlı eğitimin bir göstergesi olan program geliştirme işi öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Bir ülkenin, bir kurumun program tasarısına bakılarak program sonucunda ortaya çıkacak eğitim çıktıları tahmin edilebilir (Yaşar vd., 2005: 51). Benzer şekilde hazırlanan programın uygulanması sonucunda ortaya çıkan eğitim çıktılarına bakarak programın işlevselliği, işlerliği, uygun ve eksik yönleri konusunda karara varmak mümkündür. İşte program geliştirme işi hazırlanan program taslağının uygulanması sonucunda elde edilen dönütlerle yeniden düzeltilerek sürekli iyileştirilmesi olarak tanımlanabilecek bir süreçtir. Bu nedenle program geliştirmenin, bir ulusun geleceğini şekillendirmesinde yaşamsal öneme sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelişen dünya ve değişen ihtiyaçlar karşısında eğitim programlarını yenilemeyen toplumların uygarlık yarışında ilerlemesi düşünülemez. Bu yüzden uygarlık yarışında yol almak isteyen toplumların ve bunların örgütlü gücü olan devletlerin eğitimde program geliştirme konusuna önem vermesi gerekmektedir (Aykaç ve Başar, 2005: 343).

Peki, program geliştirme nedir? Bu tanıma girmeden önce eğitim programı nedir ondan bahsetmek gerekir. Eğitim programı, "öğrenene, okulda ya da okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği" dir (Demirel, 2006: 6). Program geliştirme ise, "eğitim programlarının tasarlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi süreci" olarak tanımlanabilir (Erden, 1998: 4).

Demokratikleşme ve insan hakları gibi alanlardaki gelişmeler öğrenmenin de demokratikleşmesine, öğretimin kişinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine odaklanmasına yol açmıştır. Bu ise alternatif öğretim programlarının artmasını sağlamıştır. Dünya hızla değişirken, eğitim ve öğretimin bu değişimden payını almaması düşünülemez. Realite ve değerlerin gün geçtikçe değişmesi öğretim programlarını da etkilemekte,

öğretim programları da koşul ve zamana göre değişmektedir. Bu değişme ve gelişmeleri sistemli bir biçimde çocuklara ve gençlere aktarmak, uyumlarını sağlamak, var olan uygarlığa biraz daha katkıda bulunmak ancak programların da değişmesi ile mümkündür (Karatepe vd., 2004: 328).

1. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARININ LİSE ÖĞRETİM PROGRAMINA KONULMASI

Eğitim tarihimizde inkılap tarihi konuları, Mahmut Esat'ın Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nde verdiği "İhtilâller Tarihi" dersiyle verilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu mektepteki öğretim üyeleri her ay Türk inkılâbı ile ilgili konuların tercih edildiği, halka açık ve tartışmalı konferanslar verdiler. Ardından 1926 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı'yla Edebiyat Fakültesi dersleri arasına Türkiye İnkılâbı Tarihi dersinin konulması kararlaştırılmış ve Darülfünun yönetmeliğinde Türkiye İnkılâbı Tarihi dersine yer verilerek genç nesillere yeni devrimin anlatılması fikri resmîyet kazanmıştır. Devrime bağlı nesiller yetiştirme düşüncesi yükseköğretimden sonra, lise ve dengi okullarda da uygulamaya geçti ve 1931-1932 öğretim yılında lise ve öğretmen okullarının son sınıflarına "Türk İnkılâbı ve Cumhuriyet Devri Tarihi" dersi konuldu. Bir yıl sonra, Maarif Vekâletince adı geçen dersin daha esaslı öğrenimi için bu dersin sadece son sınıflarda değil her üç sınıfta da okutulması kararlaştırıldı (Erdaş, 2006: 11-12).

1981 yılında "Yüksekokullar Türk İnkılâp Tarihi ve Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programı" kabul edilerek 1981-1982 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. 1982 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitimde Atatürk ve Atatürkçü değerlere ilişkin esaslar üzerinde durulması kararlaştırılarak belirlenen öğretim programlarına "Atatürkçülükle İlgili Konular"ın yerleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi" dersinin adı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 20.02.1982 tarih ve 32 Sayılı, 24.09.1982 tarih ve 126 sayılı kararlarıyla sonuna Atatürkçülük sözcüğü eklenerek "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" olarak değiştirilmiştir (Yılmaz, 2006: 24, 29).

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında Atatürk inkılap ve ilkelerinin öğretim esasları 18.01.1982 tarih ve 2104 sayılı Tebliğler Dergisi'nde belirtilmiştir. 2104 sayılı bu yönergede 1981-1982 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarının I., II., III. sınıfları ile temel eğitim okullarının VIII. sınıflarında okutulmaya başlanan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Programı'nın, bu dersin "amaçları" ile amaçlara varmak için ders öğretmenlerinin izleyecekleri yöntemleri belirleyen "Açıklamalar" ın, 2087 ve 2090 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlandığı ve uygulamaya konduğu belirtilmektedir. Ancak, İnkılâp Tarihi dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesinin, öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılaplarını anlayarak

Atatürkçülüğü benimseyip davranış haline getirmelerinin öğretim sistemi içindeki İnkılâp Tarihi dersi ile ilgili öğretmenlerin bu ders saati içerisindeki uygulamalarıyla sınırlı kaldığı, bunun ise yeterli olamayacağı düşünülmüştür. Bu inançtan hareketle 1982 yılında alınan kararlarla bütün öğretmenlerin Milli Eğitim Temel Kanunu ve genel programlarda yer alan amaçlar doğrultusunda hareket ederek, öğrencilerini Atatürk inkılâplarına ve ilkelerine bağlı yurttaşlar olarak yetiştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bu yönergede edebiyat, sosyoloji, felsefe, coğrafya, fen, matematik, yabancı dil, din, beden eğitimi, müzik, resim, sanat tarihi ve millî güvenlik derslerinde yeri geldikçe Atatürk'ün ilke ve inkılâplarına, görüşlerine, kişiliğine değinilmesi tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye 1986 yılında resmileştirilerek, Atatürkçülük konularının ilk ve ortaöğretim programlarındaki bütün derslere aktarılması kabul edilmiştir (Yılmaz, 2006: 25). Bunun için ortaöğretim programlarında işlenmesi istenen Atatürkçülükle ilgili konular, ders, sınıf ve ünitelere dağıtılmış; amaçlar, davranışlar, içerik belirtilerek gerekli açıklamalara da yer verilmiştir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, yeni düzenin vatandaşlarının eski programlarla yetiştirilemediği anlaşıldığından öğretim programlarında da sürekli değişikliğe gidilmiştir. İlk ve orta öğretimde olduğu gibi Cumhuriyet dönemi lise programlarında da bir çok değişiklikler yapılmıştır. En büyük değişiklik ise Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmıştır (Binbaşıoğlu, 2009: 387). Bu programlarda vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, ailesine, milletine, vatanına, Atatürk ilkelerine bağlı araştırmacı insan yetiştirmek amaçlanmıştır. Ancak Cumhuriyetten bugüne kadar hazırlanan program içeriklerinde bu amacın ne kadar uygulamaya konduğu pek araştırılmamıştır. Bu eksiklikten hareketle bu çalışmada, Cumhuriyetten günümüze hazırlanan lise öğretim programlarının genç nesillere Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsetmesi bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyetten günümüze lise edebiyat, tarih, coğrafya ve sosyoloji programlarını Atatürk ilke ve inkılâplarını genç nesillere benimsetmesi bakımından değerlendirmektir. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmada Cumhuriyetten günümüze kadar yapılmış lise “Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Sosyoloji programlarında yer alan Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili amaç, içerik ve öğretim yöntemleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Lise öğretim programlarındaki Atatürkçülük konularıyla ilgili literatürde yeterince araştırma bulunmamaktadır. Bu yönüyle çalışmanın ilgili alanda çalışanlar için bilgilendirici ve kaynak bir çalışma olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma lise Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Sosyoloji ders programlarının

Atatürk ilke ve inkılâplarının öğretimi konusunda değerlendirilmesi ile ve bu derslerin program kitaplarının ve ilgili araştırmaların taranması ile sınırlıdır.

3. YÖNTEM

Cumhuriyetten günümüze lise öğretim programlarının Atatürk ilke ve inkılâplarının genç nesillere benimsetilmesi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi son yıllarda sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Tarih, sosyoloji ve antropoloji bu alanların başındadır. Bunların yanında eğitim bilimlerinde de doküman incelemesi yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. Dokümanlar diğer araştırma yöntemleriyle kullanılabilceği gibi sadece tek başlarına bir araştırmancının tüm veri setini oluşturabilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 150).

Verilerin toplanabilmesi için Milli Kütüphane'den, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı'ndan, İnönü Üniversitesi Kütüphane'si ve Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kütüphane'sinden elde edilen öğretim programı kitapları, makaleler ve dergiler taranarak incelenmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Edebiyat Programı

1924, 1927, 1929, 1934, 1938, 1942, 1946, 1949, 1952, 1954, 1957 edebiyat programlarında Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili herhangi bir konu ya da açıklama bulunmamaktadır.

1976 edebiyat programının genel amaçlar başlığı altında "*...Anayasamızda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini öğrencilere benimsetmek*" ve yine genel amaçların son maddesinde "*Öğrencilerin Milli Eğitim Temel Kanununun bilhassa 2, 10 ve 11. maddelerinde tespit edilen hedefler istikametinde gelişmelerine yardımcı olmaktır*" ifadelerine yer verilmiştir (Dursunoğlu, 2002: 265). 14.6.1973 tarih ve 1738 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun yukarıda bahsedilen 2. maddesi; "Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı... yurttaşlar olarak yetiştirmek" tir. 10. madde ise Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği başlığı altında eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasındaki her aşamada Atatürk inkılâp ve ilkeleri ile Atatürk milliyetçiliğinin temele alındığını belirtmektedir. 11. madde ise demokrasi eğitimiyle ilgilidir.

1987 programında; Türk Dili ve Edebiyatı programına dahil edilen Atatürkçülük ile ilgili konular şöyledir: "*Atatürk ilkelerinin amacı, Atatürk ilkelerinin ortak özellikleri, Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını*

sağlamak, Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar, Türk inkılâbı ve sonuçları, İnkılâbın dinamik etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için Türk toplumuna düşen görevler, İnkılâbın Türk toplumuna sağladığı faydalar, Atatürkçü düşünce sisteminde Cumhuriyetçilik kavramı, Milliyetçilik, İnkılâpçılık, Laiklik, Laikliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar, Atatürkçü düşünce sisteminde laikliğe yönelik iç ve dış tehdit" tir (MEGSB, 1987).

1992 Lise Edebiyat programı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.9.1992 tarih ve 293 sayılı kararı ile belirlenmiş olup, 09.11.1992 tarih ve 2370 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. 1992 Edebiyat programında yer alan Atatürk ilke ve inkılâpları ile ilgili konular şunlardır: Cumhuriyetçilik ilkesi, Laiklik ilkesi, Dini istismar ve taassup konularında Atatürk'ün düşünceleri, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun önemi, Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak, Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önem, Milliyetçilik ilkesi, Kanun önünde eşitlik, Çağdaşlaşma, Toplumsal barış ve huzurun sürekliliğini sağlama, Milli birlik ve beraberliği güçlendirme".

2005 lise 12. sınıf edebiyat programında Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı ünitesinde etkinlikler kısmındaki açıklama Atatürk ilke ve inkılâpları ile ilgilidir. 2005 lise edebiyat program kitabında bu konuyla ilgili şu ifade geçmektedir: "Gruplara ayrılan öğrenciler, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın oluşumunu problem olarak ele alırlar. 1918-2000 yılları arasında ortaya çıkan sosyal ve siyasî olaylar ile edebî hareketler arasındaki ilişkileri ve Atatürk İlke ve İnkılâplarının edebî eserlere nasıl yansıdığını araştırırlar. Öğrenci grupları, araştırma sonuçlarını sınıfa sunarak üniteye ele alınacak konular için gerekli ön hazırlığı sağlarlar..." Ayrıca bu konuyla ilgili açıklama kısmında "Cumhuriyet dönemi başlarında Millî edebiyat zevk ve anlayışının devam ettiği; yenileşme dönemi Türk edebiyatında, yani Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar geçen sürede, edebî eserlerde tartışılan birçok problemin Atatürk İlke ve İnkılâplarında ifadesini bulduğu vurgulanır" ifadesi yer almaktadır (MEB, 2005a).

Yine 12. sınıf edebiyat programının IV. ünitesi Cumhuriyet döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler ünitesinin, "Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler" konusundaki açıklama kısmında Atatürk ilke ve inkılâplarına değinilmek istenmiştir. Programda yer alan ifade şöyledir: "Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele ile ilgili konulara, Atatürk İlke ve İnkılâpları çevresinde oluşan konulara değer verildiği; halkın ve Anadolu insanının yaşama tarzının konu edildiği; ahlâk bozuklukları, yanlış Batılılaşma ve hurafeler üzerinde durulduğu belirtilir. Doğu-Batı karşılaşması temasının işlenmeye devam edildiği; savaş sonrası şehirde ve kırsalda sürdürülen hayatın roman ve hikâyelerde anlatılmaya başladığı; halk-aydın arasındaki ilişkilerin konu olarak ele alındığı vurgulanır."

2005 lise edebiyat programında yer alan Atatürkçülük konuları ayrı bir bölüm olarak program kitabında verilmiştir. Atatürk ilke ve inkılâpları ile ilgili konular 11. ve 12. sınıf programında yer almaktadır. Bu konuların sınıflara göre dağılımı şöyledir (MEB, 2005a: 164-165):

11. Sınıfta “Cumhuriyetçilik ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri, Milliyetçilik ilkesi, Milli birlik ve beraberliğin anlam ve önemi.”

12. Sınıfta “Cumhuriyetçilik ilkesi, Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar, Laiklik ilkesi, Dinî istismar ve taassup konularında Atatürk'ün düşünceleri, Din ve vicdan hürriyeti, Kanun önünde eşitlik, Çağdaşlaşma, Toplumsal barış ve huzuru sürekliliği sağlama, Millî birlik ve beraberliği güçlendirme, Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak.”

Ayrıca 2005 Edebiyat programında konuların yanında kazanımlara da yer verilmiştir.

2005 Lise Dil ve Anlatım Dersi'nde yer alan Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konular şöyledir (MEB, 2005b: 172): “Milliyetçilik ilkesi, Milli birlik ve beraberliğin güçlenmesinde dilin işlevi, Atatürkçü Düşüncede Yer Alan Temel Fikirleri Kapsayan Bazı Konular, Dayanışma, Milli birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi, Türk kadınının toplumdaki yeri ve kadın hakları.”

4.2. Tarih Programı

1924, 1927, 1931, 1934, 1937, 1938, 1952, 1956 ve 1958 lise tarih programlarında konuların sınıflara göre dağılımından oluşan ve alt alta sıralandığı “muhteva” ya yer verilmiştir (Koçak, tarihsiz).

1934, 1938, 1956 ve 1958 tarih programındaki Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konulara lise üçüncü sınıf Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı tarihi derslerinde yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı dersinde yer verilen Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konular şöyledir:

1. Cumhuriyet'in ilanı Mustafa Kemal'in Reiscumhur seçilmesi.
2. Hilafetin kaldırılması.
3. Dinin devletten ayrılması, hukuki ve adli sahada inkılâplar, kadın hukuku.
4. Din esaslarından sanılan batıl âdet ve ananelerin kaldırılması, şapka inkılâbı, tekke ve tarikatların kaldırılması, beynelmilel takvim ve saatin kabulü, yeni rakamlar.
5. Maarif ve terbiyede inkılâp ve ıslahat cereyanları. Türkiye Cumhuriyeti'nde maarif ve terbiye vaziyeti.
6. Harf, tarih ve dil inkılâpları.
7. İktisadi, mali inkılâp ve ıslahat cereyanları.

1971, 1974, 1976, 1983 ve 1993 Lise Tarih Programlarında programın hedef, davranış, açıklamalar, içerik, ilke ve yöntemler ile araç gereç unsurlarına yer verilmiştir (Koçak, tarihsiz).

1971 tarih programındaki Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konular lise üçüncü sınıf Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı dersinde yer almaktadır. Bu konuların içeriği 1958 programının aynıdır.

1983 tarih programının başında 9 tane amaç bulunmaktadır. Bunlardan 5. maddede Atatürk İlke ve İnkılâplarından, “Milliyetçilik” ve “Devletçilik” ilkelerine vurgu yapılmaktadır:

“5. Atatürk’ün ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’ ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak.”

1983 lise tarih programında Atatürk ilke ve inkılâplarının geçtiği diğer yer ise tarih dersi ile ilgili “Açıklamalar” bölümüdür. Konuyla ilgili bu kısımda yer alan iki tane açıklama bulunmaktadır:

20. Kendi tarihimizdeki ünlü devlet adamları, kahramanlar, ıslahatçılar veya başka kavim ve milletlerin “Büyük” unvanını almış krallar ve imparatorları ile Atatürk’ün kişiliği; onların bıraktığı eserlerle, inkılâbımızın yenilikleri karşılaştırılacak, bu karşılaştırma yapılırken kişiler ve kurumlar buldukları zamana göre değerlendirilecek, Atatürk’ün 20. Asırdaki üstün kişiliği vurgulanacak ve inkılâbının eşsizliği belirtilecektir.

28. İnkılâp tarihimizin temelinde bulunan genel tarihimizle ilgili konuların giriş, sonuç bölümleriyle bağlantı kurulacak kısımlarında yerine göre, Atatürk’ün büyüklüğü ve inkılâbındaki etkinlikler belirtilecektir (MEGSB,1987: 87).

1983 lise öğretim programında Atatürk ilke ve inkılâplarına en kapsamlı şekilde yer verilen ders Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersidir. Bu dersin amaçları içerisinde Atatürk İlke ve İnkılâplarıyla ilgili olanlar şöyledir:

Dersin amacı, öğrencilere

1. Türk inkılâbının tarihi anlamını ve önemini kavratmak;
2. Atatürk’ün milliyetçilik ve medeniyetçilik anlayışını belirtmek;
7. Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti’nin dinamik temelini “Atatürk İlkeleri”nin oluşturduğu bilincini kazandırmak;
8. Türk inkılâbının, milli ve milletlerarası niteliklerini belirleyerek, XX. yüzyılda mazlum milletlere nasıl ışık tuttuğunu göstermek;
9. Dünya devletlerinin ve Türkiye’nin içinde bulunduğu o günkü durum göz önüne alınmak suretiyle, Türk inkılâbının ne güç şartlar altında gerçekleştirildiğini kavratmak;

11. Atatürk'e Türk inkılâbına ve onun ilkelerine yürekten bağlı, bunların inançlı savunucusu olma bilincini kazandırmak;

12. Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler üretebilecek tutum, davranış ve yetenekler kazandırmak (MEGSB,1987: 101).

Bu dersin açıklamalar kısmında yer alan Atatürk ilke ve inkılâplarının öğretimi ile ilgili hususlar da şu şekilde belirtilmiştir:

6. Türk inkılâbı, karşılaştırmalı olarak işlenecektir.

8. Atatürkçülük ve Türk inkılâbının dayandığı ilkeler işlenirken; temel ilkeler, Atatürk devrindeki uygulamalarda göz önünde bulundurularak O'nun kendi sözleri, düşünce ve görüşleri doğrultusunda açıklanacaktır.

9. Temel ilkeler yanında, onları tamamlayan bütünleyici ilkelerin kavratılmasına da önem verilecek ve bu ilkelerin tanıtılmasında, Atatürk'ün veciz sözlerinden yararlanılacak; Atatürk ilkeleri ve Türk inkılâbının millet hayatı için vazgeçilmez bir sistem olduğu vurgulanacaktır.

10. Atatürkçülüğün dayandığı temel ilkelerin kendi aralarında bağlantılı olup birbirinden ayıramayacağı ve dünyadaki başka inkılâpların getirdiği sistemlere göre değişik biçimlerde yorumlanacağı, taklit edilmiş modeller olamayacağı açıklanacaktır.

13. Laiklik ilkesinde, bu kavramın dinsizlik olmadığı belirtilerek Atatürk'ün İslam dinine olan saygısı kendi sözleriyle açıklanacaktır.

14. Devletçilik ilkesinde bu ilkenin, sosyalist ve komünist ülkelerin uyguladığı ekonomik sistemlerden farklılığı ve Türkiye'nin şartlarına göre düşünülmüş çağdaş bir özellik taşıdığı belirtilerek uygulamada alınan başarılı sonuçlara yer verilecektir.

21. Türk inkılâbının önemi, ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek gerçekleştirildiği belirtilecek; bunların korunması gereği açıklanacak ve her fırsatta inkılâp değerlerine bağlılık pekiştirilecektir.

1983 Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde, Atatürk ilke ve inkılâpları öğretilirken kullanılması tavsiye edilen materyaller program kitabında şu şekilde izah edilmiştir:

20. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşını yaparken, Türk Milletine ilerleme ve yükselme ufukları açarken taşıdığı düşünceler ve yurdumuzu çağdaş medeniyet düzeyine çıkarmak için gerçekleştirdiği inkılâplar, lise sınıfında anlatılırken, yalnızca ders kitapları ile yetinilmeyerek devamlı şekilde "Büyük Nutuk" ile diğer "Söylev ve Demeçler"inden yararlanılacak, bütün olaylar öğrencilerin kolaylıkla kavrayacakları bir dille ve karşılaştırmalar yapılarak açıklanacaktır. Bunlar dışında konular işlenirken, Atatürk ve Türk İnkılâbı hakkında, öğrenci bilgi düzeyine göre yazılmış ve Bakanlıkça tavsiye edilmiş kitap, broşür ve ansiklopedilerdeki yazıların okunması teşvik edilecek, hangi konu veriliyorsa onunla ilgili yayınların yerleri bildirilecek,

bu yazıların özetlerinin veya önemli kısımlarının sınıfta anlatılması temin edilecektir.

22. Konular işlenirken; göze ve kulağa hitabeden ders araçları kullanılacak; bunun için yerine göre, resimler, kartpostallar, fotoğraflar, tarihi tablolar, film ve dialardan yararlanılacak; konuların özelliğine göre olayların somutlaştırılması için, şematize edilmesine çalışılacak, tarih deyimlerinin, kavramların, adların doğru olarak öğretilmesi için, yazı tahtasına bunların asılları yazılacak; lise sınıflarında olaylarla ilgili haritalar resimler, grafikler ve tarih levhalarının gruplar tarafından hazırlanması sağlanacaktır.

23. Yakın çevrede Atatürk'ü gören veya Kurtuluş Savaşı'na katılan ve Türk İnkılâbına tanık olan kişiler bulunduğu takdirde, okula davet edilebilecek bu kişilerin sınıfta öğrencilerle konuşmasına fırsat verilecek; Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve İnkılâplar ile ilgili hatıraların ve bilgilerin derlenmesine çalışılacaktır.

26. Bütün konular kuru bir anlatım yöntemi yerine, yerine göre soru-cevap, diyalog, grup çalışmaları yöntemleriyle işlenecek; öğretmen, önemli bulduğu yerlerde etkin olarak kısa takrirlere yer verip öğrencilere gereken heyecanı duyuracak; konular arasında, hazırladığı menkıbe, hatıra, şiir, tarihi fıkralarla dersi çekici hale getirecek ve öğrenciyi düşünmeye yöneltmek sonucu bulmasında rehberlik yapacaktır.

33. Ortaöğretim kurumlarının üçüncü sınıflarında, ikinci yarıyıldan bu derse ayrılan haftalık ders saatlerinde yapılacak seminerlerde; başta "Büyük Nutuk" ve "Söylev ve Demeçler" ile Atatürk ve Türk İnkılâbı hakkında o yerdeki kitaplıklarda bulunan kaynak mahiyetindeki diğer eserler, yerli ve yabancı yazarların kitapları, hatıralar, biyografiler ile broşür, dergi ve ansiklopedilerdeki yazılar tanıtılacak; işlenen konulara göre bu eser ve yazılardaki bilgiler, üzerinde durulup değerlendirilecek, notlar çıkartılarak öğrencilerin ön hazırlıklarıyla getirdikleri bilgilerin tartışması yapılacak ve ortaya konulan görüşler mevcut kaynaklarla, bilimsel olarak yazılmış eserlerdeki bilgilerle karşılaştırılacak, her görüş ve fikir sonuca bağlanacaktır.

1983 lise Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine dahil edilen Atatürkçülük konularından Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili olanlar şunlardır:

ATATÜRK İLKELERİ: 1. Genel bilgiler (Atatürk ilkelerinin oluştuğu ortam, Atatürk ilkelerinin amacı, Atatürk ilkelerinin ortak özellikleri, Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar), Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, İnkılâpçılık, Laiklik, 8. Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak, Atatürk ilkeleri ve bugünkü gerçekler.

Bundan sonraki lise tarih programı 1993 yılında yapılmıştır. 1993 Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, 11. Sınıf programının amaçlarında yer alan Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili kısımlar şunlardır:

Dersin amacı öğrencilere

1. Türk inkılâbının tarihi anlamını ve önemini kavratmak
2. Atatürk'ün milliyetçilik ve medeniyetçilik anlayışını belirtmek,
3. Atatürk'ün dahi asker, büyük devlet adamı ve inkılâpçı kişiliği ile eşsiz önderliğini tanımak,
4. Atatürkçülüğü benimseterek, Atatürk'ün Dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratmak,
5. Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetinin dinamik temelini "Atatürk İlkeleri"nin oluşturduğu bilincini kazandırmak;
6. Türk İnkılâbının, milli ve milletlerarası niteliklerini belirlemek XX. yüzyılda masum milletlere nasıl ışık tuttuğunu göstermek,
7. Dünya devletlerinin ve Türkiye'nin içinde bulunduğu o günkü durum göz önüne alınmak suretiyle, Türk inkılâbının ne güç şartlar altında gerçekleştirildiğini kavratmak;

8. Atatürk'e, Türk inkılâbına ve onun ilkelerine yürekten bağlı, bunların inançlı savunucusu olma bilinci kazandırmak;

9. Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebilecek tutum, davranış ve yetenekler kazandırmak.

Aynı dersin programında Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili yer alan açıklamalar bölümüne bir önceki (1983 programı) programdan farklı olarak şu açıklamalar eklenmiştir:

1. Konular işlenirken, Türk İnkılâbının mimarı Atatürk'ün olaylardaki rolü üzerinde durulacak; Atatürk'ün hayatı açıklanırken, O'nun eğitim-öğretiminde etkisi olan kurumlar ve çevresi ile kendisini yetiştirmede kişisel çabalarına yer verilecektir.

3. Atatürk'ü eşsiz inkılâbının getirdiği yenilikler ve değişiklikler işlenirken; yeni kurum ve organlar ile yaşama düzeninin, biçim yönüyle bağlayıcı, donmuş bir kalıp ve dogma olmayıp, Türk Milletinin yapısı ve karakterine göre geliştirici, dinamik nitelikler taşıdığı vurgulanacaktır.

7. Milliyetçilik ilkesine, şoven bir anlayışın olmadığı özellikle vurgulanacaktır.

15. Çevrede Atatürk ile ilgili kültür merkezleri, müzeler, Kurtuluş Savaşı'nın geçtiği muharebe alanları ve devlet dairelerinde özel köşeler varsa, bu yerlerin toplu olarak veya gruplar halinde görülmesi sağlanacaktır.

18. Öğrencilere kitaplıklarını Atatürk'e ait eserlerle zenginleştirmeleri telkin edilecek; fikir yönünden ihtiyaç duydukları konularda her zaman başvurabilecekleri bir kitaplık meydana getirmeleri için gerekli teşviklerde bulunulacaktır. (MEB, 1998: 694).

1993 programında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde, Atatürkçülük konuları arasında yer alan Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konu başlıkları şunlardır (11. sınıf):

- A. Cumhuriyet'in İlanı ve Halifeliğin Kaldırılması
- B. Partiler ve Çok Partili Döneme Geçiş
- C. İnkılâbın Gelişimi, Devlet ve Toplum Kurumlarının Laikleşmesi
- D. Eğitim ve Kültür Alanında İnkılâp Hareketleri
- E. Toplumsal Yaşayışın Düzenlenmesi
- F. Ekonomik Alanda Gelişme

7. Bölüm Atatürkçülük-Türk İnkılâbının Dayandığı İlkeler Ve Türk İnkılâbının Nitelikleri.

Yapılandırmacı anlayış temel alınarak 2007 yılında hazırlanan Lise 9. Sınıf, Tarih dersinin amaçlarında Atatürk İlke ve İnkılâplarıyla ilgili şu maddeye yer verilmiştir:

1. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak (MEB, 2007: 4).

Ayrıca 11. Sınıf Tarih dersinin 5. Türklerde Eğitim Ünitesi'nde "Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının temel özelliklerini kavrar" kazanımında etkinlik olarak "Başöğretmen olarak Atatürk'ün başlattığı okuma-yazma seferberliğinin halk üzerinde bıraktığı tesir hakkında bir metin yazılır" şeklinde harf inkılâbını konu edinen bir etkinlik planlanmıştır (MEB, 2009: 31).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi 1998 yılında da eklenen değişikliklerle yer almaktadır. Yeni program anlayışıyla Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi henüz gözden geçirilmemiştir. 1998 programındaki değişiklikler, 1983 öğretim programı bölümünde verildiği için burada ayrıca yazılmamıştır.

4.3. Coğrafya Programı

Atatürkçülükle ilgili konuların öğretim programlarına aktarılmasına ilişkin kararın verildiği 1986 yılına kadar lise coğrafya programlarında Atatürkçülük ile ilgili konulara yer verilmemiştir.

Haziran 1986'da alınan bu karara istinaden hazırlanan öğretim programlarında Atatürkçülük konularına yer verilmiştir. 1987 lise müfredat programı incelendiğinde, Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili açıklamanın ders ile ilgili açıklamalar kısmında geçtiği görülmektedir. Bahsedilen programdaki açıklama aşağıdaki şekildedir:

Türkiye Coğrafyası içine giren konular işlenirken

a. *Türkiye'nin dünyadaki yeri ve önemi konusunda, yurdumuzun bugünkü sınırlarının Atatürk'ün önderliğinde yapılan milli mücadele sonunda çizilmiş olduğuna ve coğrafi konumu itibariyle stratejik önemine değinilmeli; ayrıca, Türkiye'nin komşu olduğu Ortadoğu ülkeleri arasında gerek ekonomi, gerek kültürel alandaki üstünlüğün Atatürk inkılâbının bir sonucu olduğu belirtilmelidir.*

b. *Karadeniz Bölgesi konusunda Kastamonu'dan bahsederken şapka ve kılık kıyafet değişikliklerinden söz edilmelidir.*

g. *Türkiye'de nüfus ve yapısı konusunda, Atatürk'ün eğitim ve öğretime verdiği önem, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi ve okuma-yazma seferberliği üzerinde durulmalıdır.*

1992 Coğrafya Dersi programında ise (9. Sınıf) Atatürk inkılâplarından Şapka İnkılâbına yer verilmiştir. Coğrafya dersinin "Açıklamalar" kısmındaki ilgili bölüm şöyledir:

"Karadeniz Bölgesi konusunda Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile Kurtuluş Savaşı'nın başlamış olduğu vurgulanmalı; Kastamonu'dan bahsederken şapka ve dolayısıyla kılık kıyafet değişikliklerinden söz edilmelidir" (MEB, 1998: 148).

2005 yılında hazırlanan Coğrafya Programında, Coğrafya dersinin uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmında Atatürk ilke ve inkılâplarından nasıl bahsedilmesi gerektiği şu şekilde izah edilmiştir:

Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak, öğrencilerin millî duyarlılığı geliştirilmelidir. Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'nda bir zaferin ya da Türk İnkılâbı ile ilgili herhangi bir olayın yıl dönümü, Ankara'nın başkent olması gibi olayların yıl dönümlerinde Atatürk'ün kişilik özelliklerini, inkılâplarını, ilkelerini ve düşüncelerini anlatmalıdır. Öğretmen, Atatürk'ün "Türk, öğün, çalış, güven", "Ne mutlu Türküm diyene!" ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" gibi sözlerinden hareketle, Türklerin tarihte oynadıkları rolü; askerlik, idare, hukuk, bilim, fen ve sanat alanında insanlığa hizmetlerini göstermelidir. Öğrencilerin, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını geliştirmelidir (MEB, 2005c: 9).

2005 lise coğrafya programının öğrenme alanları oluşturulurken dikkate alınan hususlar kısmında “Atatürk ilkelerinin kazandırılması” maddesinin de dikkate alındığı belirtilmektedir. Kazanımlar oluşturulurken ise “Atatürk ilkeleri ve cumhuriyetin kazanımlarını özümsemek” fikrinin de dikkate alındığı belirtilmektedir (MEB, 2005c: 36).

4.4. Sosyoloji Programı

1924 programındaki sosyoloji (içtimaiyat) dersinin içeriği Fransa Eğitim Bakanlığı'nın 1920'de öğretmen okulları için hazırladığı program temel alınarak hazırlanmıştır. Bu programda konular üç bölümden oluşmaktaydı. Bunlar, iktisat sosyolojisi, aile sosyolojisi ve siyaset sosyolojisi konularıydı. Programın sonunda din, sanat ve toplum ilişkisine de yer verilmekteydi. Bu ilk programda inkılapların çoğunun yürürlüğe girmemiş olmasından dolayı Atatürk ilke ve inkılaplarından söz edilmemiştir (Zabun, 2007).

1934 yılında her dersin özel program taslaklarının hazırlanmasından sonra 1935 yılında dersin adı “sosyoloji” olarak değiştirilmiştir. Dersin özel amaçlarından 2.maddede Atatürk inkılaplarına değinilmiştir: “Gençleri Türk inkılabının amaç bildiği ideallerden fikri temellerini kavrayacak hale getirmek...” (Beydoğan, 1988: 44-45).

1935 programında devletçilik, aile hukuku, kadın erkek eşitliği, ulusal egemenlik, cumhuriyet, laiklik Atatürkçülük konuları ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Ayrıca öğretmenden derste bu gibi ilkelerin doğruluğunu ve önemini belirtmesi istenmiştir (Tan, 1987: 173).

1935 programında öğretmenin göz önünde bulunduracağı noktalar bölümündeki 10. ve 13. maddelerinde Atatürk ilkelerinden “devletçiliğe” dikkat çekilmektedir (T.C. Kültür Bakanlığı, 1938).

“10. Kitaptan Türkiye’de aile bahsi okutulurken öğretmen medeni kanunun aile hukukunda yaptığı devrim üzerinde çok durmalı ve eski fıkıh esasları ile arasındaki ayrılık belirtilmelidir.”

“13. Ulusal devletin vazifelerinin nasıl genişlediği gösterilerek devletin sosyal yardım ve ekonomik devletçilik prensibi anlatılacaktır.”

15. maddede ise “Cumhuriyetçilik” ilkesine dikkat çekilmektedir:

“15. Hükümet şekilleri bahsinde ulusal hükümetin kurulmasına sebep olan vakalar üzerinde durulacak ve devrimin Cumhuriyet prensibi esaslı muhakemeye dayanan bir kanaat halinde anlatılacaktır.”

17. maddede ise “Laiklik” üzerine vurgu yapılmaktadır:

“17. Din meselesine türlü noktadan bakım kabil olduğu anlatıldıktan sonra sosyoloji bakımından din meselesi üzerinde durulacak, ulusal devletin laik olmasını doğuran sebepler anlatılacaktır.”

Lise III. sınıf Edebiyat Kolu'na ait Sosyoloji dersinde Atatürk ilkelerinden, "milliyetçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik, laiklik ile Türkiye Cumhuriyeti'nin aile hukukunda ve kadın hayatında yaptığı devrimler"den bahsedilmektedir. Bu derste geçen konu başlıkları şöyledir (TC. Kültür Bakanlığı, 1938: 22):

- *Siyasi cemiyetler, nevileri, tekâmül tarzı. Millet nedir? Milliyet fikri, bunu teşkil eden unsurlar, vatan ve vatan sevgisi. Türk milliyeti fikrinin inkişafı ve Atatürk inkılâbının milliyetçilik prensibi.*

- *Devlet, devletin gördüğü işler, devletin vazifelerinin genişlemesi. Atatürk inkılâbının devletçilik prensibi.*

- *Vatandaşların birbirleri ile hukuki münasebetine göre devletin şekilleri. Kast usulü, aristokrasi, demokrasi ve Atatürk inkılâbının halkçılık prensibi.*

- *Hükümet, hükümetin şekilleri, monarşi, oligarşi, halk hükümeti ve temsil sistemi, cumhuriyet. Cumhuriyeti doğuran sebepler. Atatürk inkılâbının cumhuriyetçilik prensibi.*

- *Din, dinlerin tekâmülünde sosyal sebepler, dinin ferdi vicdana geçmesi, Atatürk inkılâbının laiklik prensibi.*

- *Aile içtimaiyatı: ... Türkiye Cumhuriyetinin aile hukukunda ve kadın hayatında yaptığı devrim.*

1957 programında, 3. Sınıf Sosyoloji dersinin "İlerlemiş Cemiyetler" ünitesinde Atatürk ilke ve inkılaplarına değinilmiştir:

- *Millet gerçeği ve oluşu (Türkiye'de millet anlayışının evrimi ve milliyetçilik prensibi)*

- *Devlet. (Eski devlet ve bugünkü devlet anlayışı; demokrasi kavramı, demokrasilerde kanun ve hürriyet nizamı)*

- *Din hayatı (Laiklik prensibi de izah edilecek, bu prensibin türlü sosyal kurumlara etkisi üzerinde durulacaktır.)*

- *Ailenin yapısı. (Kadının hukuki durumundaki gelişme de incelenecek. Türk kadınlığının sosyal durumundaki gelişmeden bahsedilirken ilgili mevzuatımızda metin olarak faydalanılacaktır.)*

1976 programı ise Atatürk ilke ve inkılaplarına dolaylı ve dolaysız hiçbir gönderme yapmamıştır (Arslanoğlu, 2001: 79). Bundan sonraki 1986 programının en önemli özelliği, Atatürk ilke ve inkılaplarını değişik şekillerde ele almış olmasıdır. Bu programda Atatürkçülük konuları genişletilerek farklı açılardan ele alınmıştır. Bu programda Atatürkçülükle ilgili konular şu başlıklar altında yer almıştır (Akt. Arslanoğlu, 2001: 81):

II: Bölüm olan Sosyal Yapıda Millet başlığı altında; şu alt başlıklar yer almıştır:

1. 1. Atatürkçü düşüncede millet anlayışı,

2. 2. Atatürkçü düşünce sisteminde milliyetçilik

3. 3. Atatürkçü düşüncede sosyal kültürel milli güç

Ayrıca Temel Sosyal Kurumlarla ilgili olan alt başlıklar şunlardır:

1. Aile konusunda; Atatürkçü düşüncede kadının Türk toplumundaki yeri.

2. Din konusunda; Atatürkçü düşüncede laiklik kavramı.

3. Ekonomi konusunda; Türklerde ekonomik düzen ve Atatürk'ün görüşleri

4. Siyaset konusunda; Atatürkçü düşüncede insanın yeri, Atatürkçü düşünce sistemi,

Atatürkçü Düşünce Sisteminin Diğer Sistemlerle Mukayesesi.

III. Bölüm Sosyal Değişmede, sosyal gelişme başlığında; Atatürkçü düşüncede dayanışmanın toplum hayatındaki önemi, alt başlığı bulunmaktadır.

M.E.B. Talim Terbiye Kurulu, 1.11.1995 tarih ve 353 sayılı kararıyla Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Sistemindeki Sosyoloji Dersi Programını kabul etmiştir. Bu program 4 Aralık 1995 tarih ve 2444 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanmıştır. Bu, şu anda uygulanmakta olan programdır, 1997-1998 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir (Arslanoğlu, 2001: 82).

Atatürk İlkeleri bu programın hemen her ünitesinde yer almıştır. Örneğin Toplumsal Yapı ünitesinde Millet konusunda şu davranışlara yer verilmiştir (Arslanoğlu, 2001: 85):

1. Atatürk'ün millet anlayışını açıklama

2. Atatürk'ün milletçilik anlayışını açıklama

3. Atatürk'ün halkçılık anlayışını açıklama.

Kültür ve Toplumsal Kurumlar ünitesinde;

1. Kültür, dil, sanat konularında Atatürk'ün görüşleri

2. Atatürk'ün kültür-kişilik, kültürel kimlik, kültürleme ve kültür emperyalizmi konularındaki düşünceleri

3. Atatürkçü düşüncede kadının yeri

4. Atatürkçü düşüncede laiklik anlayışını açıklama

5. Atatürk'ün ekonomik sistemlerle ilgili görüşlerini açıklama

6. Atatürkçü düşüncede insanlık, hak ve sorumluluk kavramlarını açıklama

7. Atatürkçülüğün önemini açıklama

8. Atatürkçülüğün bütünlük niteliğini açıklama

9. Atatürkcülüğün yabancı ideolojilerle niçin açıklanamayacağını yorumlama.

Toplumsal Değişme ünitesinde ise,

1. Atatürkcü düşüncede toplumsal dayanışmayı yorumlama
2. Atatürk inkılâpları ile gelen köklü değişimleri yorumlama.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatür taraması sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Edebiyat programında Atatürk ilke ve inkılâplarından ilk kez 1976 programında bahsedilmiştir. Bu programda “Türk Milliyetçiliği idealini öğrencilere benimsetmek” amaçlanmış olup, öğrencilerin Milli Eğitim Temel Kanununun 2. ve 10. maddelerindeki hedefler doğrultusunda yetiştirilmesi istenmektedir. Milli Eğitim Temel Kanununun 2. ve 10. maddeleri öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı yurttaşlar olarak yetiştirilmesini esas almaktadır. 1987 Edebiyat programında Atatürk ilkelerinin amacı, ortak özellikleri, Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar, inkılâbın Türk toplumuna sağladığı faydalar, Laiklik, Laikliğin Türk toplumuna sağladığı yararlar, Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, İnkılâpçılık gibi konulara yer verilmiştir. 1992 Edebiyat programında Laiklik ilkesi, Dini istismar ve taassup konularında Atatürk'ün düşünceleri, Atatürkcü düşüncede yer alan temel fikirleri kapsayan temel konular, Cumhuriyetçilik, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önem ve Türk kadın hakları, Kanun önünde eşitlik, Çağdaşlaşma, Toplumsal barış ve huzurun sürekliliğini sağlama, Milli birlik ve beraberliği güçlendirme konuları yer almaktadır. 2005 Edebiyat programında geçen Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konular 1992 programındaki gibidir. 2005 programında konularla ilgili kazanımlara da yer verilmiştir.

Tarih programlarında 1971 programına kadar geliştirilen programlar sadece konu listesi şeklinde oluşturulmuştur. 1934, 1938, 1956, 1958 ve 1971 tarih programındaki Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili konulara lise üçüncü sınıf Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâbı tarihi derslerinde yer verilmiştir. Bu konular şu şekildedir: Cumhuriyet'in ilanı, Mustafa Kemal'in Reisicumhur seçilmesi, Hilafetin kaldırılması, Dinin devletten ayrılması, hukuki ve adli sahada inkılâplar, kadın hukuku, Din esaslarından sanılan batıl âdet ve anelerin kaldırılması, şapka inkılâbı, tekke ve tarikatların kaldırılması, beynelmilel takvim ve saatin kabulü, yeni rakamlar, Maarif ve terbiyede inkılâp ve ıslahat cereyanları. Türkiye Cumhuriyeti'nde maarif ve terbiye vaziyeti, Harf, tarih ve dil inkılâpları, İktisadi, mali inkılâp ve ıslahat cereyanları. Konular dikkatle incelendiğinde bu programda Atatürk inkılâplarından bahsedildiği, Atatürk ilkelerine henüz yer verilmediği

görülmektedir. İlk kez 1983 tarih programının açıklamalar, amaçlar, öğretim süreci ve kullanılacak materyaller bölümlerinde Atatürk ilke ve inkılaplarından bahsedilmiştir. 1983 tarih programında Atatürk ilke ve inkılaplarıyla ilgili bütün konulara yer verilmiştir. Günümüzde de İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde aynı program konuları işlenmektedir.

1987, 1992 ve 2007 Coğrafya programlarının açıklamalar kısmında Atatürk ilke inkılaplarından bahsedilmesi gerektiği belirtilmiştir. 1987 programında şapka ve kılık kıyafet inkılâbı ile harf inkılâbına yer verilmiştir. 1992 programında şapka inkılâbına; 2007 programında ise öğretmenlerin milli gün ve bayramlarda Atatürk ilke ve inkılaplarını anlatması istenmiştir.

1935 yılında hazırlanan Sosyoloji programında dersin amaçları arasında gençleri Türk inkılâbının fikri temellerini kavrayacak hale getirmek gayesiyle "Türk inkılâbına" değinilmiştir. 1935 ve 1957 programlarında devletçilik, cumhuriyetçilik, laiklik konularına, program içeriğinde de bunlara ek olarak milliyetçilik, halkçılık ve kadın hayatında yapılan devrimlerden bahsedilmektedir. 1976 programında Atatürk ilke ve inkılaplarından bahsedilmezken, 1986 programında Atatürkçülük konuları değişik şekillerde ele alınmıştır. Milliyetçilik, kadının Türk toplumundaki yeri, laiklik Atatürk ilke ve inkılaplarından bahsedilen konulardır. 1995 sosyoloji programında da bu konulara halkçılık ilkesi ve Atatürk inkılapları ile gelen köklü değişimleri yorumlama amacı eklenmiştir.

Öneriler

1. Cumhuriyetten günümüze kadar Atatürkçülük konularının giderek ayrıntılandırılarak ve başka boyutlarla ilişkilendirilerek verildiği görülmektedir. Ancak günümüzde okutulan Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi dersi konuları eski program ve eski yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu nedenle Atatürkçülük konuları ve programı da en kısa zamanda yeniden gözden geçirilmelidir.

2. Çağımızın değişen bilgi ve değerleriyle Atatürkçülük konuları ilişkilendirilerek öğrencilere yeni bakış açıları kazandırılmalıdır.

3. Küreselleşen değerler karşısında, başta Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi dersi olmak üzere bütün ders programlarında, vatan ve millet sevgisi, Cumhuriyetçi anlayış ve milli kimlik kavramlarının içerik ve önemi korunmalıdır.

4. Programlarda Atatürk ilkelerini kavratacak ve Atatürk'ün işaret ettiği üst düzey medeniyetler arasına Türkiye'yi taşıyabilmek için, genç nesilleri harekete geçirecek ve o ruhu verecek metinlere yer verilmelidir. Bunun için okul dışı etkinlikler, geziler düzenlenmelidir.

5. Atatürk ilke ve inkılaplarına T.C. İnkılâp Tarihi dersi dışındaki derslerde de eksiksiz yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- ARSLANOĞLU, İbrahim. (2001), "Ortaöğretimde Sosyoloji Öğretimi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.2, ss. 63-89.
- AYKAÇ, Necdet ve BAŞAR, Erdoğan. (2005), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi", *Yeni İlköğretim Programları Değerlendirme Sempozyumu*, ss. 343-371, Ankara: Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı.
- BEYDOĞAN, H. Ömer. (1988), *Lise Sosyoloji Müfredat Programlarının Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (2009), *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- DEMİREL, Özcan. (2006), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, (9. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DURSUNOĞLU, Halit. (2002), "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihi Gelişimi", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı.169.
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/halit.doc>Erişim: 20.05.2009
- ERDAŞ, Sadık. (2006), "Atatürk'ten Günümüze "Türk İnkılap Tarihi" Derslerine Genel Bir Bakış". *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi Sempozyumu*, ss. 9-21, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- ERDEN, Münire. (1998), *Eğitimde Program Değerlendirme*, (3. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- ERTÜRK, Selahattin. (1982), *Eğitimde Program Geliştirme* (4. Baskı), Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- KARATEPE, Ahmet, YILDIRIM, H. İbrahim, ŞENSOY, Önder. ve YALÇIN, Necati. (2004). "Fen Bilgisi Öğretimi Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Yeni Programın İçerik Boyutunda Uygunluğu Konusunda Öğretmen Görüşleri". *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Sayı.12 (2), ss.327-338.
- KOÇAK, Kemal. (tarihsiz), "Türkiye'de Tarih Programlarının İncelenmesi ve Geliştirme Çabaları (Diğer Derslerle İlişkilendirme)", www.akademiktarih.com/pdfler/store/kemalkocak.pdf (12.05.2009).
- MEB. (1998), *Lise ders programları*, cilt I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2005a). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB. (2005b), *Ortaöğretim Dil ve Anlatım Dersi 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB. (2005c), *Coğrafya Dersi Öğretim Programı (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2007), *Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB (2009), *Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı*. Ankara.

- MEGSB (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı). (1987), *Lise programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- TAN, Mine. (1987), "Ortaöğretim Kurumlarında Sosyoloji Öğretimi", *Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1938), *Lise Programı*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- YAŞAR, Şefik, GÜLTEKİN, Mehmet, TÜRKKAN, Burçin, YILDIZ, Nil ve GİRMEN, Pınar. (2005), "Yeni İlköğretim Programlarının Uygulanmasına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Hazırbulunuşluk Düzeylerinin ve Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi (Eskişehir İli Örneği)". *Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu (Bildiri Kitabı)*, Ankara: Sim Matbaacılık.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan. (2003), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, M. Serhat. (2006). "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının İlköğretimde Öğretimi", (Ed.) Yasemin Doğaner, *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- ZABUN, Beyhan. (2007), "Sosyoloji Dersi Öğretim Programlarının Amaç ve İçeriklerinin Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Açısından Değerlendirilmesi". *III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Adana.